

прав человека и гражданина / И. А.Третьяков // Юрист – Правоведь. – 2010. – № 2. – С. 14–18.

10. О порядке рассмотрения предложений, заявлений и жалоб граждан [Электронный ресурс] : Указ Президиума Верховного совета СССР от 12 апреля 1968 г. № 2534-VII / – Режим доступа : http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_36054.html.

КОЗЬЯКОВ І. М.,

кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія прокуратури України)

УДК 349.6

ДЕРЖАВНИЙ ГІРНИЧИЙ НАГЛЯД: РЕЗУЛЬТАТИ РЕФОРМУВАННЯ

Розглянуто питання компетенції державного гірничого нагляду в сучасних умовах оптимізації системи органів державної влади, напрацьовано наукові підходи до класифікації повноважень Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки України в цій сфері.

Ключові слова: *надрокористування, державний контроль, державний гірничий нагляд, компетенція, класифікація повноважень.*

Рассмотрены вопросы компетенции государственного горного надзора в современных условиях оптимизации системы органов государственной власти, сформированы научные подходы к классификации полномочий Государственной службы горного надзора и промышленной безопасности Украины в данной сфере.

Ключевые слова: *недропользование, государственный контроль, государственный горный надзор, компетенция, классификация полномочий.*

In this article the competence of state mining supervision as a result of optimizing the system of state authorities. The author has formed the scientific approaches to the classification powers of these institutions in the sphere of subsoil use.

Key words: *subsoil use, state control, state mining supervision, competence, classification authority.*

Вступ. За різноманітністю корисних копалин і багатством надр Україна випереджає такі розвинуті країни світу, як США, Канада, Англія, Франція, Китай та ін. Деякі корисні копалини України представлені унікальними за запасами і якістю сировини родовищ, які розташовані в досить сприятливих умовах для створення гірничопромислових комплексів.

Серед об'єктів права власності українського народу, визначених ст. 13 Конституції України, надра посідають самостійне місце як первинне, системотвірне поняття права надрокористування. В Основному Законі держави закріплено положення, відповідно до яких кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу, кожен має право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище та на відшкодування заподіяної порушенням цього права шкоди. Закладені конституційно-правові ідеї у сфері екології є новелами для сучасної Української держави, ключовими щодо законотворення та правозастосування у практиці регулювання гірничих відносин.

Підвищення загального рівня соціально-економічного розвитку суспільства неминуло супроводжується збільшенням споживання невідновних природно-мінеральних ресурсів, інтенсивною розробкою родовищ корисних копалин. Тому державне забезпечення ефективного використання та охорони надр є однією з глобальних еколого-правових проблем сучасності.

Правовим аспектам державного управління в галузі охорони довкілля, реалізації екологічної політики держави присвячено праці таких науковців: В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк,

А. П. Гетьмана, О. І. Заєць, І. І. Каракаша, В. В. Костицького, М. В. Краснової, Н. Р. Малишевої, Е. В. Позняк, В. С. Семчика, Ю. С. Шемшученка, О. А. Шомпол та ін. На жаль, лише окремі питання управління в сфері геологічного вивчення надр, їх раціонального і комплексного використання та охорони в сучасній правовій науці стали предметом розгляду Р. С. Кіріна, О. В. Плотникової, В. К. Філатової, О. П. Шем'якова та ін.

Проте поза увагою дослідників залишився комплекс сучасних проблем правового, зокрема, інституційно-функціонального, забезпечення державного гірничого нагляду як складової державного управління у сфері гірничих відносин. Особливої актуальності, втім, ці аспекти набувають у зв'язку з потребами оптимізації системи центральних органів виконавчої влади.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження компетенції державного нагляду в сучасних умовах оптимізації системи органів державної влади, напрацювання наукових підходів до класифікації їх повноважень.

Результати дослідження. Згідно зі ст. 10 Гірничого закону України [1] державний нагляд у сфері гірничих відносин за дотримання гірничого законодавства під час проведення гірничих робіт, будівництва та експлуатації, ліквідації чи консервації гірничих підприємств здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань нагляду за охороною праці (далі – орган гірничого нагляду) й інші центральні органи виконавчої влади відповідно до законодавства України.

Сутність державного контролю полягає у нагляді та перевірці розвитку суспільної системи й усіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також запобіганні й виправленні можливих помилок і неправомірних дій, що перешкоджають такому розвитку [2, с. 349]. Специфіка державного контролю за законністю у сфері надрокористування полягає в тому, що контрольна функція є складовою частиною функції управлінської, котра має у своєму складі й інші, не менш важливі компоненти. У зв'язку з цим порушується проблема їх раціонального розмежування у здійсненні управлінської діяльності як на рівні центрального органу виконавчої влади, так і відповідних органів (підрозділів), правомочних здійснювати гірничий нагляд безпосередньо. Інакше кажучи, здійснення розглянутих видів діяльності має бути організовано так, щоб вони під час свого функціонування не ставали перешкодою одне для одного.

Те ж слід мати на увазі й під час визначення корелятивних зв'язків гірничого нагляду для забезпечення законності в надрокористуванні з іншими видами державного контролю (скажімо, геологічного), оскільки нагляд вважається окремим видом (формою) контролю [2, с. 350]. Висловленню такого погляду певною мірою сприяє конституційна вимога, яка зобов'язує державні органи та їх посадових осіб діяти лише на підставі й у межах повноважень і способами, передбаченими Конституцією й законами України (ч. 2 ст. 10 Конституції України). Такий висновок може бути зроблено ще й тому, що законодавством гірничий нагляд покладено на державні органи, уповноважені на його проведення (ч. 2 ст. 61 Кодексу України про надра).

Державний гірничий нагляд за використанням і охороною надр спрямований на забезпечення дотримання всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами встановленого порядку надрокористування, виконання інших обов'язків щодо охорони надр, визначених законодавством України.

За енциклопедичним визначенням, гірничий нагляд – це нагляд за веденням робіт, пов'язаних з геологічним вивченням, використанням та охороною надр, використанням і переробкою мінеральної сировини [3, с. 592]. У практичній сфері це технічний нагляд на гірничих підприємствах і геологорозвідувальних партіях, який є державним контролем за правильною організацією надрокористування, належною експлуатацією родовищ корисних копалин, безпечним проведенням гірничих робіт, заходами з охорони надр тощо.

В іншому визначенні, гірничий нагляд – це система заходів, спрямованих на дотримання усіма гірничовидобувними підприємствами, установами й організаціями встановленого порядку користування надрами, їх охорони, забезпечення безпеки праці у гірництві, належного поведіння з вибуховими матеріалами промислового призначення, усунення шкідливого впливу гірничих робіт на населення і навколишнє середовище, будівлі та споруди, дотримання

правил державного обліку запасів і покладів корисних копалин, а також дотримання правил і норм гірничого законодавства [4, с. 330–332].

У результаті проведеної в Україні оптимізації системи центральних органів виконавчої влади [5] створено Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України (Держгірпромнагляд України), яка є центральним органом виконавчої влади, її діяльність спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра надзвичайних ситуацій України. На Держгірпромнагляд України покладено, зокрема, реалізацію державної політики у сфері державного гірничого нагляду.

Повноваження Держгірпромнагляду України у даній сфері визначаються відповідним Положенням, затвердженим Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. № 408/2011 [6]. Основними завданнями Держгірпромнагляду є: 1) реалізація державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці, здійснення державного гірничого нагляду, охорони надр, промислової безпеки у сфері поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, а також внесення пропозицій щодо її формування; 2) здійснення комплексного управління у сфері промислової безпеки, охорони праці, а також контролю за виконанням функцій державного управління охороною праці міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування; 3) організація та здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням законів та інших нормативно-правових актів з таких питань: промислової безпеки, охорони праці, безпечного ведення робіт юридичними та фізичними особами, які відповідно до законодавства використовують найману працю; геологічного вивчення надр, їх використання та охорони, а також використання й переробки мінеральної сировини; безпеки робіт у сфері поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення; безпечного проведення робіт з утилізації звичайних видів боєприпасів, ракетного палива та вибухових матеріалів військового призначення; трубопровідного транспорту, функціонування ринку природного газу та діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки та потенційно небезпечними об'єктами.

Для реалізації покладених на нього завдань Держгірпромнагляд наділяється повноваженнями організаційно-розпорядчого, дорадчого, координаційного, дозвольно-легалізаційного, контрольно-наглядового та юрисдикційного характеру.

До *організаційно-розпорядчих* повноважень належать:

– підготовка та подання пропозиції щодо формування державної політики й визначення механізму її реалізації у сфері промислової безпеки, охорони праці, державного гірничого нагляду, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, геологічного вивчення, використання та охорони надр у сфері, пов'язаній з діяльністю об'єктів підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктів;

– участь у межах компетенції в розробленні проектів Державного бюджету України, Державної програми економічного та соціального розвитку України, Програми діяльності Кабінету Міністрів України, державних програм економічного розвитку щодо геологічного вивчення, використання та охорони надр, видобутку корисних копалин, а також у формуванні державного фонду надр, уведенні в експлуатацію новозбудованих видобувних та збагачувальних підприємств, а також підземних споруд, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин;

– участь у здійсненні державного управління у сфері геологічного вивчення, використання та охорони надр, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки та потенційно небезпечними об'єктами;

– участь у прийнятті в експлуатацію новозбудованих добувних і збагачувальних підприємств.

Важливим напрямом організаційно-розпорядчої діяльності є також *експертно-оцінювальні повноваження* Держгірпромнагляду, який бере участь у державній експертизі інвестиційних програм і проектів будівництва відповідно до вимог законодавства; в організації проведення експертизи проектів будівництва (реконструкції, технічного переоснащення) підприємств і виробничих об'єктів, засобів виробництва, засобів колективного та

індивідуального захисту працівників на їх відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці та промислової безпеки.

Окреме місце відводиться *легалізаційним (ліцензійним)* повноваженням Держгірпромнагляду. Їх реалізація полягає у наданні відповідних актів-дозволів, які закріплюють за суб'єктом господарської діяльності право на користування ділянкою надр, здійснення певних видів робіт або використання техніки чи засобів підвищеної небезпеки. Такими повноваженнями визнаються:

1) надання в установленому порядку гірничих відводів для розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення, будівництва й експлуатації підземних споруд та для інших цілей, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин (слід зазначити, що право на користування надрами засвідчується актом про надання гірничого відводу. Гірничим відводом є частина надр, надана користувачам для промислової розробки родовищ корисних копалин та цілей, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин. Користування надрами за межами гірничого відводу забороняється. Сутність надання гірничих відводів полягає у вирішенні питання щодо правильності розподілу родовищ корисних копалин на окремі гірничодобувні об'єкти з метою запобігання залишення поза ними менш цінних ділянок родовищ, а також непридатних для самостійної розробки).

2) Держгірпромнагляд у передбачених законодавством випадках видає:

– ліцензії на виробництво вибухових матеріалів промислового призначення та контролює дотримання ліцензійних умов (відповідно до чинного законодавства [7] на Держгірпромнагляд покладено обов'язок ліцензування господарської діяльності з виробництва вибухових речовин та матеріалів згідно з переліком, який визначається Кабінетом Міністрів України);

– дозволи на право проведення вибухових робіт і виготовлення засобів їх механізації;

– свідоцтва на придбання і зберігання вибухових матеріалів промислового призначення;

– дозволи на початок виконання робіт підвищеної небезпеки й початок експлуатації (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки та контролює дотримання умов дії дозволів (суб'єкт господарської діяльності, який має намір розпочати (продовжити) виконання роботи підвищеної небезпеки [8] або експлуатацію об'єктів, машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки чи проводити навчання працівників із питань охорони праці інших суб'єктів господарської діяльності, професійну підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації працівників, які залучаються до виконання робіт підвищеної небезпеки, повинен отримати відповідний дозвіл Держгірпромнагляду та його територіального органу) [9];

– свідоцтва про державну реєстрацію об'єкта (об'єктів) підвищеної небезпеки;

Однією з форм реалізації *легалізаційної* функції Держгірпромнагляду у сфері надкористування є погодження:

– проектів стандартів, технічних регламентів і технічних умов, інших документів на засоби праці та виробництва, технологічні процеси;

– проектів проведення дослідно-промислового видобування корисних копалин, проекти та щорічні плани їх видобування та переробки, а також проекти будівництва підземних споруд щодо дотримання вимог Гірничого закону України, законодавства з промислової безпеки, охорони праці та охорони надр;

– документації на забудову площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення;

– проектів планів розвитку гірничих робіт щодо охорони надр, їх безпечного ведення, а також норми відбору, втрат корисних копалин на підприємствах, що видобувають тверді, рідкі та газоподібні корисні копалини;

– видачі спеціальних дозволів на користування надрами;

– проектів гірничих підприємств щодо запобігання шкідливому впливу гірничих робіт на життя та здоров'я населення, а також захисту об'єктів, розташованих на гірничому відводі, від шкідливого впливу гірничих робіт під час підготовки цих об'єктів гірничими роботами;

– питань ліквідації та консервації гірничодобувних об'єктів або їх ділянок, контролює відповідність визначеним вимогам зарахування вугільних шахт, що небезпечні через наявність

газу, можливість раптових викидів, гірських ударів, до відповідних категорій;

– питань консервації та ліквідації гірничих об'єктів та інших споруд, пов'язаних із користуванням надрами, відповідно до визначеного порядку.

У порядку реалізації інформаційно-реєстраційних повноважень Держгірпромнагляд:

– веде державний облік ділянок надр, наданих для будівництва та експлуатації підземних споруджень та інших цілей, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин;

– веде державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці, державний реєстр об'єктів підвищеної небезпеки, державний облік ділянок надр, наданих для цілей, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин, у тому числі для будівництва та експлуатації підземних споруд;

– здійснює відомчу реєстрацію та веде облік великотоннажних та інших технологічних транспортних засобів (зокрема, кар'єрного транспорту – прим. І. К.), що не підлягають експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування; визначає порядок проведення державного технічного огляду цих засобів;

– реєструє підймальні споруди (вантажопідймальні крани та машини, ліфти, ескалатори, канатні дороги, підйомники, фунікулери тощо), парові та водонагрівальні котли, посудини, що працюють під тиском, трубопроводи пари та гарячої води, об'єкти нафтогазового комплексу та інші об'єкти;

– реєструє декларації безпеки об'єктів підвищеної небезпеки.

Центральне місце в діяльності Держгірпромнагляду належить *наглядом і контрольним* функціям. Предметом гірничого нагляду визначено:

– безпечне проведення гірничих робіт на підприємствах вугільної, гірничорудної та нерудної, нафтогазової промисловості під час будівництва та експлуатації, ліквідації або консервації гірничих об'єктів та підприємств, на об'єктах метробудівництва та підземних спорудах;

– відповідність певним вимогам уведення в експлуатацію розвіданих родовищ корисних копалин;

– проведення робіт з геологічного вивчення надр під час дослідно-промислової розробки, їхнього використання та охорони, а також використання й переробки мінеральної сировини;

– повнота вивчення родовищ корисних копалин, гірничотехнічних, інженерно-геологічних, гідрогеологічних та інших умов їх розробки, будівництва та експлуатації підземних споруд, захоронення в надрах шкідливих речовин і відходів виробництва;

– виконання вимог з охорони надр під час проведення робіт з їх вивчення, визначення кондицій мінеральної сировини та експлуатації родовищ корисних копалин, відповідності розробки родовищ корисних копалин установленим вимогам, повноти видобування оцінених запасів корисних копалин і наявних у них компонентів;

– дотримання визначеного порядку обліку запасів корисних копалин, обґрунтованості та своєчасності їх списання, правил проведення геологічних і маркшейдерських робіт під час розробки родовищ корисних копалин, правил та технологій переробки мінеральної сировини для забезпечення найповнішого видобування корисних компонентів;

– відповідність визначеним вимогам та своєчасності здійснення заходів, що гарантують безпеку людей, майна та навколишнього природного середовища, гірничих виробок і свердловин від шкідливого впливу робіт, пов'язаних із користуванням надрами;

– готовність державних воєнізованих гірничорятувальних служб та формувань і диспетчерських служб до локалізації та ліквідації наслідків аварій.

Відповідно до *контрольної компетенції* Держгірпромнагляд здійснює державний контроль з питань:

– відповідності вимогам належності вугільних шахт, які небезпечні через наявність газу, можливість раптових викидів, гірських ударів, до відповідних категорій;

– проведення гірничих робіт на підприємствах вугільної, гірничорудної й нерудної промисловості.

Також Держгірпромнагляд:

– здійснює нагляд за дотриманням умов спеціальних дозволів на користування надрами

в частині державного гірничого нагляду;

– здійснює у межах своєї компетенції нагляд за проведенням робіт із розробки родовищ корисних копалин і будівництва підземних споруд, виконанням заходів щодо запобігання виникненню та усуненню небезпечного впливу гірничих робіт на технічний стан будинків і споруд, а також за дотриманням визначеного порядку забудови площ залягання корисних копалин, обсягів перероблюваної сировини, обґрунтованістю та своєчасністю їх списання;

У разі виявлення в процесі наглядової діяльності порушення вимог щодо гірничого вивчення надр, їх охорони, а також інших вимог, установлених законодавством, органи державного гірничого нагляду реалізують *юрисдикційні* повноваження органів Держгірпромнагляду, які передбачають:

а) тимчасову заборону, припинення, обмеження експлуатації підприємств, окремих виробництв, цехів, дільниць, робочих місць, будівель, споруд, приміщень, випуск та експлуатацію машин, механізмів, устаткування, транспортних та інших засобів виробництва, виконання певних робіт, зокрема пов'язаних із користуванням надрами, застосування нових небезпечних речовин, реалізацію продукції, а також скасовувати чи припиняти чинність виданих ними дозволів і ліцензій до усунення порушень, які створюють загрозу життю працівників;

б) розгляд адміністративних справ та притягнення до адміністративної відповідальності працівників за порушення законодавства про охорону праці в частині безпечного проведення робіт і законодавства про охорону надр;

в) подання позовів до судів загальної юрисдикції про відшкодування шкоди та витрат, завданих порушенням законодавства у сфері надрокористування й охорони надр.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що в результаті проведеної в Україні оптимізації системи центральних органів виконавчої влади з метою реалізації державної політики у сфері державного гірничого нагляду створено Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України (Держгірпромнагляд України). Дана служба є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України через міністра надзвичайних ситуацій України. Для ефективної реалізації покладених завдань Держгірпромнагляд наділяється відповідними повноваженнями, які класифікуються на такі: організаційно-розпорядчі, координаційні, дорадчі, легалізаційні, наглядово-контрольні та юрисдикційні. Детальний аналіз зазначених повноважень, питання практичної реалізації та вивчення їхнього впливу на забезпечення законності й правопорядку у галузі гірничих відносин вбачається перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Гірничий Закон України від 6 жовтня 1999 р. № 1127-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 50. – Ст. 433.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. – Том 1. Загальна частина / за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юридична думка, 2004.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А–Г. – 672 с.
4. Екологічне право: особлива частина : підручник : Повний академ. курс / за ред. В. І. Андрейцева. – К. : Істина, 2001.
5. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 94. – Ст. 3334.
6. Положення про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України, затверджено Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 408/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1241.
7. Перелік органів ліцензування, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2000 р. № 1698 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 46. – Ст. 2001.
8. Перелік робіт з підвищеною небезпекою, затверджено наказом

Держнаглядохоронпраці України від 26 січня 2005 р. № 15 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 8. – Ст. 455.

9. Порядок видачі дозволів Державним комітетом з нагляду за охороною праці та його територіальними органами, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2003 р. № 1631 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 42. – Ст. 2222.

ШАПТАЛА С. М.,
здобувач кафедри економічної безпеки
(НАВС)

УДК 342.95

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА

Визначено місце економічної безпеки держави в її національній безпеці та проаналізовано різні погляди на зміст зазначеної категорії. Розглянуто сутність державно-правового забезпечення економічної безпеки держави та запропоновано окремі заходи його вдосконалення.

***Ключові слова:** економічна безпека, національна безпека, державно-правове забезпечення, державно-правове забезпечення економічної безпеки, концепція економічної безпеки, стратегія економічної безпеки*

Определено место экономической безопасности государства в ее государственной безопасности и проанализированы разные взгляды на содержание данной категории. Рассмотрена сущность государственно-правового обеспечения экономической безопасности государства и предложены отдельные мероприятия его усовершенствования.

***Ключевые слова:** экономическая безопасность, национальная безопасность, государственно-правовое обеспечение экономической безопасности, концепция экономической безопасности, стратегия экономической безопасности*

The place was economic security to its national security, analyzed different views on the contents of the category. Consideration was given to the nature of state-legal economic security of the state, have been proposed some measures to improve it.

***Key words:** economic security, national security, public-legal economic security, the concept of economic security, economic security strategy*

Вступ. Однією з найважливіших умов успішного реформування суспільства є наявність ефективного державно-правового забезпечення економічної безпеки України. Проблеми державно-правового забезпечення економічної безпеки виникають у будь-яких економічних системах різних країн. При цьому має здійснюватися специфічна адміністративно-правова політика, покликана підтримувати на природному рівні головні макроекономічні пропорції. В умовах політичної нестабільності, реформування суспільства, перехідних економіках метою такої політики є, передусім, подолання диспропорцій у різних сферах економіки, а також належний захист від загроз економічній безпеці.

Комплекс проблем, пов'язаних з реформуванням суспільства, підсилюється такими економічними негараздами, як дефіцит державного бюджету, інфляція, падіння рівня виробництва, наявність безробіття та різке зниження рівня життя населення, які набувають поширення та ще більшого масштабу у зв'язку з відсутністю науково обґрунтованої стратегії національно-економічного розвитку, що базується на економічно безпечних орієнтирах.

